

ÉLŐ ERDÉLY EGYESÜLET

Sepsiszentgyörgy

HONISMERETI TANULMÁNY

Lőrinczi Dénes
Sepsiszentgyörgy
Babeş-Bolyai Tudományegyetem

2014

“Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”

Tamási Áron

Alapadatok és fontosabb ismertetői Sepsiszentgyörgy elhelyezkedésének, életének:

A honismereti tanulmányom települése Sepsiszentgyörgy, románul Sfântu Gheorghe, angolul Saint George és németül Sankt Georg. Tanulmányomban a várost leginkább történelmi megközelítésből szeretném röviden bemutatni, már csak azért is, mert a születésem idején éppen egy történelmi fordulat történt az országban, mégpedig az 1989-es rendszerváltás. A történelmi forrásokban a települést a XIV. századtól kezdve egészen a XIX. század közepéig számos formában nevezték meg.¹ A város a nevét a középkori helyi templom védőszentjéről, Szent-Györgyről kapta.²

Sepsiszentgyörgy a mai Kovászna megye – és az egykori Háromszék vármegye – legnagyobb – megye és székvárosvárosa – Erdély délkeleti szögletében található, a történelem során sokáig egy peremvidéki városnak számított. A XX. század eseményei következtében Erdélyt Romániához csatolták, így Sepsiszentgyörgy napjainkban a román állam közepében, „szívében” található. A város 3710 km² területen terjed el. A tengerszint feletti magassága 520-580 méter, valamint a 45°52’ szélességi és a 25°49’ hosszúsági térségben található.³

A város területe a baróti Görgő hegységétől a keleti térségben terül el. A napjaink Sepsiszentgyörgyét az Olt folyó két részre osztja, amelynek jobb partjánál az óváros és annak a hegyaljától csorgó Debren- és a Szemerja-patakok⁴ találhatóak, valamint a XX. század második felétől fokozatosan kiépített bal partja, amely mint „Állomási negyed” ismert.

Sepsiszentgyörgy mind a négy égtáj felől megközelíthető. Az E578-as nemzetközi útszakasz áthalad a város területén Észak és Dél irányában, valamint a keleti és a nyugati sávon a megyei 13E útszakasz szeli át a települést.⁵ A városban számos kulturális és művelődési intézmény működik. Sepsiszentgyörgy színházi életét a Tamási Áron és az Andrei Mureșanu teátrumok biztosítják. A város kulturális és tudományos életéhez a következő intézmények járulnak hozzá: Székely Nemzeti Múzeum, a Kónya Ádám Művelődési Ház, a Bod Péter Megyei Könyvtár, a Gyárfás Jenő Képtár, a Míves Ház, valamint a Háromszék Táncegyüttese, amely biztosítja a néptánc elsajátításának lehetőségét.

¹ http://www.sepsiszentgyorgy.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=111

² Orbán Balázs: Székelyföld leírása, IV. kötet 38.o.

³ http://www.sepsiszentgyorgy.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=107

⁴ Cserey Zoltán, József Álmos: *Sepsiszentgyörgy képes története*, Medium Kiadó, Sepsiszentgyörgy 1999 5.o.

Az utókor neveléséről 1 bölcsőde, 7 óvoda, 8 napközi otthon, 3 elemi- és 7 iskola gondoskodik. A középfokú oktatásban 5 elméleti- és 5 szakközépiskola található. A legrégebbi – és így sajátos történelmi hagyatékkal rendelkező kollégium mindezek közül – a Székely Mikó Kollégium, amelyet a város lakossága közös támogatással építtetett meg a XIX században.⁶ A megyeközpont rendelkezik felsőfokú oktatással is, ahol a Babeş-Bolyai Tudományegyetem kihelyezett tagozata működik.⁷

A város határában található Sugásfürdő, amely nemcsak az ásványvizei miatt vált közkedvelté és híressé, hanem – a természeti tájképe mellett – a XIX. század közepétől kezdve (arany után kutatva) csillámra, majd széndioxidos gázra bukkantak, amelyet gyógygázként minősítve kiépítették a fürdőhelyet. A mofetta megépítése után a környékére fokozatosan kezdtek épülni a villák, a vendéglők és a tekepálya. Napjainkban – a mofetta mellett – kijelölt turistaösvenyek segítik a túrázni vágyókat. A terep adottságának köszönhetően sípályát is kiépítettek a téli időszakra, amelynek a jobb működése érdekében síliftet is építettek, és a kivilágított pálya várja az odalátogatókat. A városba látogatók számára egy-, kettő- és háromcsillagos szállodák, valamint panziók gondoskodnak az éjszakai megszállásról. A felsoroltak mellett természetesen a szórakozás és a kikapcsolódás sem maradhat el. Az egyik legbővebb szórakozási komplexum a szabadidő központ, ahol a fedett uszóda (és szauna) mellett aerobic és egyéb különböző termek találhatóak, ennek közelében pedig, bowling-, billiárd és pin-pang termek várják a szórakozni vágyókat. A helyi kocsmák mellett számos vendéglő is található, amelyekben a helyi ízek világával törekednek a szakácsok az idelátogatók éhségét csillapítani.⁸

⁵ <https://www.google.hu/maps/@45.846827,25.769457,12z>

⁶ Lásd bővebben: József Álmos: *A Székely Mikó Kollégium képes története*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2008.

⁷ Lásd bővebben: <http://extensii.ubbcluj.ro/sfantugheorghe/hu/>

⁸ a Polgármesteri Hivatal honlapja, <http://www.sepsiszentgyorgyinfo.ro/index.php?page=187&b=203>

Sepsiszentgyörgy demográfiai adatai:

A város demográfiai történetéhez már a XVI. századtól vannak adataink. 1567-ben 63, 1614-ben 128 és 1703-ban 69 családot tartottak nyilván a kisméretű Sepsiszentgyörgyön. A város népesedésének emelkedéséről a XIX. század közepétől részletesebben lehet informálódni.⁹

A kiegyezés után 1871-ben Sepsiszentgyörgyön 5142-en laktak. 1881-ben mindössze 240 fővel emelkedett a város lakossága, amely 2712 férfi és 2670 nő arányban oszlott meg. Az alacsony demográfiai növekedés okát, az akkor még szomszédos Romániába való kivándorlással hozta összefüggésbe Cserey Zoltán helytörténész. A századforduló előtt 1898-ban a városból 315 személy, majd rá egy évre 260 fő hagyta el szülővárosát és távozott az említett szomszédos országba. A kivándoroltak közül mindössze

Év	Személy
1849	2365
1857	3008
1880	5268*Szemerjával együtt
1890	5.665
1900	7.131
1910	8.665
1930	10.818
1956	17.638
1966	20.768
1985	65.868
1992	68.359

99-en tértek vissza Sepsiszentgyörgyre.¹⁰ A kivándorlások száma a századforduló után sem csökkent. A székelyföldi problémák orvoslására a „székely akció”¹¹-t vezették be, amely az első világháború kitöréséig próbálta a térséget felzárkóztatni, illetve a migrációk okaira megoldást találni.

A Magyar Statisztikai Hivatal 1910-es adatai szerint a vármegye területén 148.080 főt tartottak nyilván. Nemzeti megosztottságban a magyarság dominált (123.518), majd őket követték a románok (22.963), utánuk a németek (617), tótok (202), ruthének (144), horvátok (15) és a szerbek (14). Háromszéken a vallási megosztottság is igen megosztott volt. A vármegye domináns felekezetét a reformátusok tették ki a maguk 60.030 hívőjükkal, majd utánuk következtek a katolikusok (50.691), a körög keletiek/ortodoxok (28.077), unitáriusok (5.228), izraeliták (1.222), baptisták (33) és a mohamedánok (14).

A vármegye székvárosának lakossága 8.665 fő volt az első világháború előtt. A nemek aránya szerint a férfiak 4.295-en, míg a nők többségben voltak a maguk 4.370 főjükkal. A város lakói közül 8.559-en beszéltek magyarul és ezek közül 6.274-en tudtak írni és olvasni – magyarul. A város polgársága közül 8.361-en vallották magukat magyar anyanyelvűnek, 158-an

⁹ Cserey Zoltán, József Álmós: *Sepsiszentgyörgy képes története*, Második bővített kiadás, Sepsiszentgyörgy Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy 2012, 43o.

¹⁰ i.m. Cserey Zoltán, József Álmós: *Sepsiszentgyörgy képes története*, Második bővített kiadás...28.o.

¹¹ Balaton Petra: *A székely akció története, 1902–1914 Állami szerepvállalás Székelyföld felzárkóztatására*, Doktori értekezés, Debreceni Egyetem, 2006. http://www.cartofil.hu/phd_1psw.pdf

németnek, románnak 108-an, tótnak 21-en és 15-en egyébnek¹². A református többség nemcsak a vármegyében hanem Sepsiszentgyörgyön is dominált a 4.953 hívőjével. A második legerősebb felekezet a katolikus (2.364) volt, majd utánuk következtek az ortodoxok (451), izraeliták (383), unitáriusok (312), evangélikusok (197) és öt egyéb felekezetet tartottak nyilván.¹³

Az első világháború után, 1920. december 29-én a helyi *Székely Nép* újságban megjelent egy összefoglaló a város népességének arányairól. Sepsiszentgyörgyön a népszámlálást december 1-én tartották meg, amelynek eredménye szerint az összlakosság 11.189 fő volt, ebből 5.054 férfi és 6.135 nő. A nemzetiségi megosztottság szerint 9.345 (83,52%) magyar, 1.337 (11,95%) román, 280 (2,50%) zsidó és 198 német (1,77%), mindezek mellé még 29 főt (0,26%-ot) más nemzetiségűnek soroltak be. A hasáb végén a cikk szerzője hozzáfűzte, hogy „a város lakossága az elmúlt három évtized alatt 100%-al szaporodott, mivel a város összes lakossága az 1890. decemberében tartott népszámláláskor 5.665, 1900. decemberében 7.131 és 1910 decemberében pedig 9103” leket számoltak Sepsiszentgyörgyön.¹⁴ A város Polgármesteri Hivatalának hivatalos honlapján feltüntetett adatok szerint, 2009-ben 62.370 fő lakta a megyeszékhelyet. Nemzetiségi arányok szerint 46.112 magyar, 14.178 román és ezernél több roma élt a város különböző területein¹⁵.

A vármegye, és főleg Sepsiszentgyörgy demográfiai növekedésének mutatóját – mint láthatjuk – nagyban befolyásolták a történelmi események.

Híres személyek, akik a városban jártak:

Sepsiszentgyörgy történetében számos ismert személyiség megfordult a városban: 1426-ban Zsigmond király feleségével¹⁶; 1448-ban Hunyadi János, aki részt vett a Sepsiszéki közgyűlésen; 1817-ben Ferenc császár látogatta meg a várost; 1849. március 24-én Bem József,; 1849. július 29-én a híres költő Petőfi Sándor is ellátogatott, a városból írta feleségének az utolsó levelét; 1852-ben Ferenc József császár – és később magyar király – látogatott el a városba; 1881 és 1884-ben, mint Ilyefalva országgyűlési képviselője, Jókai Mór megszállt a városban; 1940-ben pedig Horthy Miklós egy rövid időre leszállt a városi pályaudvarnál (lásd 1. kép); 1941.

¹² A Statisztikai Hivatal szerint az „egyéb”-bel fémjelzettek „czigány” anyanyelvűek voltak.

¹³ Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, az ATHENAEUM Irodalmi és Nyomdai R.-Társula Nyomása, Budapest, 1912, 855.o.

¹⁴ *Székely Nép*, 1920. december 29.

¹⁵ Sepsiszentgyörgy, a Polgármesteri Hivatal honlapja

<http://www.sepsiszentgyorgyinfo.ro/index.php?page=187&b=203>

¹⁶ Egyed Ákos: *A székelyek rövid története a meglepedéstől 1918-ig*, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2009., 35o.

június 4–6 között Móricz Zsigmond is ellátogatott a városba; 1946. november 12-én Petru Groza miniszterelnök is a városban járt.¹⁷

A felsorolt nagytekintélyű emberek mellett a híres író, építész és egyéb foglalkozásokkal rendelkező Kós Károly talán az, aki a legszebb hagyatékot hagyta hátra az utókor számára a városban. Sepsiszentgyörgyön ma is állnak azok az építészeti művei, amelyek napjainkban is megtekinthetők. A legismertebb építészeti alkotása a Székely Nemzeti Múzeum¹⁸; Keresztesház (ahol 1927-ben Bartók Béla zeneszerző is megszállt a sepsiszentgyörgyi koncertje után) (lásd 2. kép); a napjainkban róla elnevezett Kós Károly iskola (régőbb a Székely Mikó Leánygimnáziuma volt) (lásd 3. kép); a tanulók háza vagy ismertebb nevén pionir ház (régén református iskolaként szolgált) (lásd 4. kép); a vártemplomi ravatalozó (lásd 5. kép).

Sepsiszentgyörgy történelmének rövid áttekintése

Sepsiszentgyörgy, mint település már az Árpád korban létezett, majd a Hunyadiak korában (1461-ben) mezővárosi rangra emelték. 1568-ban a török hódítások idején a várost elpusztították.¹⁹ A letarolt várost lassan visszaépítették. Az 1699-es karlócai béke megkötése után a Porta alól felszabadult a térség, a török erőket pedig viaszorították a Kárpátok Dél-keleti felébe. A felszabadult Erdélyt az osztrák császárság katonai közigazgatással megszállta, ami egy új korszak kezdetét jelentette. A béke megkötése után, (1703–1711 között) az osztrák uralomnak az első komolyabb fejtörést a II. Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharc jelentette²⁰. Egy fél évszázaddal később, Mária Terézia magyar és cseh királynő meg akarta erősíteni az osztrák császárság Dél-keleti székelyföldi részét is. A térséget izolálni szerették volna a birodalom határőrségébe, ami természetesen nem ment zökkenőmentesen²¹ – és amiből a háromszékiek sem maradtak ki. Az 1764. január 7-én leverték a Madéfalván gyülekező székely tömörülést. Újabb fontos és jelentős történelmi szerepet a sepsiszentgyörgyiek majd csak az 1848–'49-es szabadságharc idejéről tudhatnak magukénak. A vármegye vezetősége ugyanis felkarolta a forradalmi elveket, ami következtében 1848. november 16-án Sepsiszentgyörgyön a közgyűlésen elhangzott a híres felkiáltás, mely szerint „lészén ágyú!”²² (lásd 6. kép)

A 1848–'49-es magyar forradalom és szabadságharc, valamint a hozzá szorosan köthető sepsiszentgyörgyi eseményekről részletes leírást Egyed Ákos történész írt a *Háromszék 1848-*

¹⁷ József Álmós: *Sepsiszentgyörgy történelmi városkalauz* 4 – 9 o.

¹⁸ Lásd bővebben: <http://www.sznrm.ro/>

¹⁹ Dr. Veregyházi Béla: *Történelmi emlékhelyek A–Z-ig*, Saxum Kiadó, 2002.

²⁰ http://www.enc.hu/1enciklopedia/fogalmi/torttud_magy/rakoczi-szabadsagharcm.htm

²¹ Lőrinczi Dénes: *Önkéntesen kötelező* <http://itthon.transindex.ro/?cikk=20073>

²² Egyed Ákos: i.m. A székelyek rövid... 240.o.

1849 című könyvében.²³ A forradalom leverése után a megtorlás évei következtek. Számos próbálkozás történt az ország területén, hogy a forradalmi lángot újra felélesszék – így e célnak Háromszék vármegyében is volt pártfogója. A forradalom kirobbantásának terve – árulás miatt megbukott – és a forradalmra „úszító” szervezőket, azaz Várady Józsefet és Bartalis Ferencet Sepsiszentgyörgyön 1854. április 29-én reggel 8 órakor az Őrkő alatt felakasztották.²⁴ (7. kép)

1867-ben megtörtént a kiegyezés az osztrák és a magyar fél között, és létrejött a dualista Osztrák-Magyar Monarchia. 1867-től egészen az első világháború kitöréséig egy békésebb időszak vette kezdetét a város életében, amely nemcsak a helyi sepsiszentgyörgyiek számára, hanem (leginkább) a Királyi Magyarország középső területeinek az iparát és azoknak a gazdaságát segítette a fejlődésben. Számos könyvben és tanulmányban lehet olvasni ezekről a modernizálási folyamatokról.²⁵ Háromszék lassú és csendes felzárkóztatása mellett akadt példa rivalizálásra is, mégpedig a szomszédos Brassó vármegyével²⁶.

Sepsiszentgyörgy történetében az első világháború kirobbanása²⁷ egy olyan folyamat kezdetét jelentette, amelynek eredményeképpen a város román impérium alá került. Lényegében a hatalomátvétel a városban a végleges békeszerződés megkötése előtt lezajlott. Az 1920-as trianoni békediktátum előtt Sepsiszentgyörgy már román csapatok uralma alá került, hiszen 1918. december 7-én bevonult az első román (antant) csapat a városba.²⁸ A katonai megszállást a helyi közigazgatás megbénítása követte. Az 1918 év utolsó hónapjától egy zűrzavaros időszak vette kezdetét a város történetében. A következő években a város felső vezetését leváltották és a város lakosságát – a katonai megszállás következtében – kitették a korrupciónak, az önkényes bíraskodásoknak (rekvirálásoknak), valamint teljes tudatlanságba burkolták a város lakóit. Jól példázza ezt az az eset is, hogy az akkori helyi újságban – a *Székelly Népben* – vagy a városi iratok között nem említették pl. a Tanácsköztársaságot és annak harcát a szomszédos Kis-Antant csapataival szemben.

Miközben a háromszékiek egyre kevesebb információt kaptak Budapest irányából, a román hatalom az 1918-as és 1919-es évek alatt a vármegye és Sepsiszentgyörgy fontosabb köztisztviselőit a tisztségeikből elbocsájtották, és helyükre a román állam által megbízott személyekkel töltötték be a megüresedett állásokat. A helyi felső vezetés kicserélése után a város lakosságát teljesen kiszolgáltatták a román impériumnak. Azok a tisztviselők, akik még

²³ Egyed Ákos: *Háromszék 1848-1849*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978.

²⁴ Cserey Zoltán, József Álmos: i.m. *Sepsiszentgyörgy képes...* 27.o.

²⁵ Kádár Gyula: *A romániai magyarság rövid története III. kötet, Az 1711–1920 közötti korszak*, Sepsiszentgyörgyi nyomda, Sepsiszentgyörgy, 1991

²⁶ Nagy Botond *RÉGI RIVÁLISOK Amikor Háromszék próbálta meg „bekebelezni” Brassót*
<http://itthon.transindex.ro/?cikk=23299>

²⁷ Lőrinczi Dénes: *Cenzúra a nyugalomért: így írt az újság az első világháborúról Háromszéken*,
<http://itthon.transindex.ro/?cikk=24096>

²⁸ *Székelly Nép*, 1918.december 11.

hatáskörükben megmaradtak, mint magyar tisztviselők próbáltak a magyar állam iránt hűséggel megmaradni, ahogyan ezt a budapesti vezetőség el is várta tőlük, hiszen a magyar vezetőség abban bízott, hogy a trianoni béketárgyalások végleges döntésénél figyelembe veszik a Magyar tömbben élő magyarok közösségét és ezeket a területeket visszacsatolják Magyarországhoz.²⁹

Végül 1920. június 4-én aláírták a trianoni békerendezést,³⁰ amely értelmében egész Erdélyt – és egyéb területeket is – Romániához csatoltak. Ez alól természetesen Sepsiszentgyörgy se volt kivétel és megkezdődött a város közigazgatásának hivatalos „elrománosítása”.

A következő részben ki szeretnék térni arra, hogy Sepsiszentgyörgy utcái hogyan alakultak át román feliratú várossá. Két hónappal az aláírt trianoni békeszerződés után a sepsiszentgyörgyi *Székely Nép* augusztus 37-i számának harmadik oldalán a román királyi kormány tanácsának rendeletét olvashatta a helyi közönség. A cikk tartalma szerint a 2861/1920-as rendelet értelmében elrendelték, hogy a város utca- és útjelző tábláit, valamint minden állandó és nyilvános feliratot román nyelvű felirattal is fel kellett tüntetni. Az utasítás értelmében először a román szöveget kellett kiírni, majd utána sorrendben az illető nemzetiségek nyelveit, azoknak a számarányának megfelelő sorrendjében. A rendelet a kereskedők számára is kötelező volt olyan értelemben, hogy a régi cégtábla szövegek felé, azoknál nagyobb betűkkel román nyelven is fel kellett tüntetni a cégtábla szövegét. Az utca-, útjelző és cégtábla rendelet végrehajtására 8 napot kaptak az érintettek. A kiszabott határidő után a rendőrség ellenőrizte az említett táblákat és jelzőket. A hatóságok szigorú büntetést ígértek azoknak, akik a rendeletnek ellenszegülnek.³¹

Sepsiszentgyörgyön 1920-ban 60 utcát tartottak nyilván. Az október 30-án tartott városi közgyűlést helyettesítő ülésen, az akkori Háromszék vármegye prefektusának³² Dr. Vasile Pop 2409-920 rendeletének alapján, és a VII. hadtest 2114-920 számú körrendeletének értelmében a régi utcajelző táblák felé elrendelték a következő román nyelvű táblákat is.³³

Atila utca fölé = Strada Atila

Baromvásártér = Obor de vite

Bethlen Gábor utca = Strada Mihail Viteazul

Borvíz utca = Strada Borvizi

²⁹ A hatalomátvételről helyi viszonylatban számos tanulmány készült:

Már István: *Impériumváltás Háromszéken 1918-1920*. Székelyföld, 2005. 4. sz. 101–110. p.

Nagy Szabolcs: *Impériumváltás Sepsiszentgyörgyön 1918-1919*. Acta Siculica 2012-2013, 345-356. p.

http://www.szekelynemzetimuzeum.ro/acta2012/345_356_nagy_szabolcs.pdf

³⁰ Lásd bővebben Romsics Ignác: *A trianoni békeszerződés*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007.

³¹ A rendeletet a sepsiszentgyörgyi rendőrkapitány I. Maier írta augusztus 26 – án. *Székely Nép*, 1920. augusztus 30.

³² A prefektus magyar megfelelője a főispán.

³³ Arhiv. Naț. ale României, Biroul Jud. Covasna, Sf. Gheorghe, F 14 Prim. Oraș. Sf. Gheorghe, inv 1/143, Közgyűlési jegyzőkönyv 1919.IX.11 – 1921. XII. 31, 1920. október 30. XVI. Jegyzőkönyv

Császár u. = Str. Ciusar
 Csíki u. = Str. Ciucului
 Csorgo u. = Str. Cișmelei
 Dacó u. = Str. Dato
 Debren u. = Str. Debren
 Erdő u. = Str. Pădurei
 Előpataki u. = Str. Vălcele
 Erege u. = Str. Erege
 Felszeg u. = Str. Colțul de sus
 Gábor Áron u. = Str. Carmen Sylva
 Gernáld u. = Str. Ghernaldt
 Gróf M. Imre u. = Str. Cont. Irinic Mico
 Gyárfás u. = Str. Ghiarfas
 Honvéd u. = Str. Dorobanț
 Ipacs u. = Str. Ipaci
 Ilyefalvi u. = Str. Ilieni
 Iskola u. = Str. Școalei
 Jókai u. = Str. Iocai
 Kálvintér u. = Piața Calvin
 Katona u. = Str. Militari
 Kender u. = Str. Cânepei
 Kereszt u. = Str. Crucei
 Kilyéni u. = Str. Chileni
 Kis u. = Str. Mică
 Kovács Gábor tér = Piața Covaci Gábor
 Kossuth Lajos tér = P. M. S. Regelei Ferdinand
 Kuttér = P. Fântânei
 Lakatos u. = Str. Lăcătus
 Libor u. = Str. Liboț
 Major u. = Str. Maieriștei
 Malomgát u. = Str. Jilipul moarei
 Nagy u. = Str. Mare
 Olt u. = Str. Oltului
 Örkö u. = Str. Piatra paznici
 Palló u. = Str. Puntei

Patak u. = Str. Părăului
 Potsa u. = Str. Potșa
 Rákoczi György u. = Str. Cuza – Vodă
 Rét u. = Str. Livezii
 Sétatér u. = Str. M. S. Regina Maria
 Siko u. = Str. Șico
 Szabadságtér – P. Libertății
 Szeglet u. – Str. Colței
 Székely u. – Str. Secuilor
 Temető u. – Str. Cimitirului
 Templom u. – Str. Bisericii
 Újtér – P. Nouă
 Új utca – Str. Nouă
 Vasut u. – Str. Gărei
 Vásármezeje u. – Str. Câmpul Târgului
 Vojkán u. – Str. Voicani
 Vár u. – Str. Cetăței
 Váradi József u. – Str. Josif Váradi
 Vámház u. – str. Vamei
 Villa u. - Str. Furcoi
 Zsák u. – Str. Sacului

Az újév elején, Dr. Zaharia Crișant³⁴, Sepsiszentgyörgy akkori polgármesterét a helyi kereskedők és iparosok küldöttsége felkereste azzal a kéréssel, hogy maradjanak meg február 1-ig a régi cégtáblák. A kérelmet a polgármester jóváhagyta, viszont kötelezte őket, hogy február 15-ig cseréljék ki a táblákat. A cikk szerzője hivatkozott a német *Kronstädter Zeitung*-ban³⁵ megjelent 1897-es májusi számra, ahol a magyar parlament egyik felszólalója indítványozta, hogy az idegen nyelvű cégtáblákra nagyobb adót kelljen fizetni. Az indítványt a parlament egyhangúlag elvetette, mivel mindnekinek a legteljesebb egyéni jogához tartozott, hogy a saját cégét milyen nyelven írja ki és használja. A magyar uralom alatt nem volt ilyen rendelet – olvasható tovább a cikkben – s mindenki úgy írhatta ki a cégét, ahogy számára az megfelelt. Aktuális példaként a szomszédos Brassót hozta fel, ahol nem kötelezték az említett kereskedőket és iparosokat arra, hogy a kereskedőnevüket románul, és a saját anyanyelvükön is kiírják. Az

³⁴ A Székely Népből Dr. Crisan Zakariásként olvasható.

újságíró a cikk végén egy kérdést intézett az olvasóközönség felé, hogy „mit szól majd a Törvényszék ahhoz, ha majd a rendelet keresztülvitetett, hogy a kereskedelmi cégbejegyzés és a tényleg kiírt cég nem egyezik? Hiszen ezt a kereskedelmi törvény határozottan tiltja!”³⁶ Sepsiszentgyörgyön a helyi törvényszéket az első világháború után, majd csak februárban helyezték újra működésbe.³⁷

Az 1921. január 22-én tartott városi közgyűlést helyettesítő ülésen a vármegye prefektusa³⁸ elhatározta, hogy az utca jelző táblákat a 6039-920 számú rendeletnek megfelelően, a következő elnevezésű utcanev táblákra kell kicserélni.

1921. január 22-től	A régi utcanevek, 1921. január 21-ig:	
1. Strada Șaguna	Șaguna utca	Atila utca
2. Obor de vite	Baromvásártér	Baromvásártér
3. Str. Mihai Viteazul	Mihai Viteazul u.	Bethlen Gábor u.
4. Str. Petru Maior	Petru Maior u.	Borvíz u.
5. Str. Regală	Király u.	Császár u.
6. Str. Ștefan cel Mare	Ștefan cel Mare u.	Csíki u.
7. Str. Gh. Șincai	Gh. Șincai u.	Csorgó u.
8. Str. Vasile Lupu	Vasile Lupu u.	Dacó u.
9. Str. I.C. Brătianu	I.C. Brătianu u.	Debren u.
10. Str. Pădurii	Erdő u.	Erdő u.
11. Str. Prințul Carol	Károly főherceg u.	Előpataki u.
12. Str. Română	Román u.	Erege u.
13. Str. Miron Costin	Miron Costin u.	Felszeg u.
14. Str. S. Bănuțiu	S. Bănuțiu u.	Gernáld u.
15. Str. Carmen Sylva	Carmen Sylva u.	Gábor Áron tér
16. Str. General Moșoiu	General Moșoiu u.	Gr. Mikó Imre u.
17. Str. Matei Basrab	Matei Basarab u.	Gyárfás u.
18. Str. Dorobanți	Dorobanți u.	Honvéd u.
19. Str. Florilor	Virág u.	Ipacs u.
20. Str. Gh. Lazăr	Gh. Lázár u.	Ilyefalvi u.

³⁵ A brassói szászok számára megjelent helyi újság volt. Forrás: http://erdely.ma/kultura.php?id=50810&cim=szazhatvan_eves_a_brassoi_lapok

³⁶ *Székel Nép*, 1921. január 15.

³⁷ *Székel Nép*, 1921. február 12.

³⁸ Neamțu Valean alezredes delegált prefektusként foglalta el tisztségét Háromszéken 1920 október 18-án. – olvasható a *Székel Nép* 1920. október 20-i lapszámában.

21. Str. Regele Carol I.	I. Károly király u.	Iskola u.
22. Str. N. Iorga	N. Iorga u.	Jókai u.
23. Piața Unirei	Unió tér	Kálvintér
24. Str. Militara	Katona u.	Katona u.
25. Str. Cânepei	Kender u.	Kender u.
26. Str. Cricei	Kereszt u.	Kereszt u.
27. Str. Lăpușneanu	Lapușneanu u.	Kilényi u.
28. Str. Mică	Kiss u.	Kiss u.
29. Piața Avram Iancu	Avram Iancu tér	Kovács Gábor tér
30. Piața General Averescu	General Averescu tér	Kossuth Lajos tér
31. Piața Fântânele	Kuttér	Kuttér
32. Str. Războeni	Războeni u.	Lakatos u.
33. Str. Horea Cloșca și Crișan	Horea Cloșca és Crișan u.	Libocz u.
34. Str. Plevnei	Plevna u.	Major u.
35. Str. Mărășești	Marasesti u.	Malomgát u.
36. Str. Sava Brancovici	Sava Brancovici u.	Nagy u.
37. Str. Cuza Voda	Cuza Voda u.	Olt u.
38. Str. Pietra Paznica	Örkő u.	Örkő u.
39. Str. D. Cantemir	D. Cantemir u.	Palló u.
40. Str. Titu Maiorescu	T. Maiorescu u.	Patak u.
41. Str. Gh. Alexandrescu	Gh. Alexandrescu u.	Pótsa u.
42. Str. Tudor Vladimirescu	T. Vladimirescu u.	Rákóci György u.
43. Str. Liverii	Rét u.	Rét u.
44. Bulevardul Regele Ferdinand I	I. Ferdinánd király u.	Sétatér u.
45. Str. Cipariu	Cipariu u.	Sikó u.
46. Piața Regina Maria	Mária Királyné tér	Szabadságtér
47. Str. Dragoș	Dragos u.	Szeglet u.
48. Str. M. Eminescu	Eminescu M. u.	Székely u.
49. Str. Cimitirului	Temető u.	Temető u.
50. Str. Regina Elisabeta	Erzsébet királyné u.	Templom u.
51. Piața nouă	Új tér	Új tér
52. Str. Alexandri	Alexandri utca	Új u.
53. Str. Gărei	Vasut u.	Vasút u.
54. Str. Bogdan	Bogdán u.	Vásármező u.
55. Str. Călugareni	Calugareni u.	Vojkán u.

56. Str. Cetății	Vár u.	Vár u.
57. Str. Lascar Catargiu	Lascar Catargiu u.	Váradi József u.
58. Str. Vămii	Vámház u.	Vámház u.
59. Str. Vasile Conta	Vasile Conta u.	Villa u.
60. Str. Petru Rares	Petru Rares u.	Zsák u.

A határozat ellen a kihirdetéstől számított 15 napon belül lehetett a városi tanácsnál fellebbezést beadni. A rendeletet azzal indokolták, hogy az utca feliratokat a 71-920 közigazgatási főfelügyelőségi rendeletnek megfelelően kell megváltoztatni, s a városi tanács 5466-920. számú határozatát megsemmisíteni. Az új utca elnevezéseket meghatározták, és annak megfelelő elnevezésű utcajelző táblákkal kell kicserélni. A rendeletet azért is kellett végrehajtani, – megindokolták – mivel a prefectus a város polgármesterét már értesítette, hogy a rendelet megváltoztathatatlan, pontos és azonnal végre kell hajtani.³⁹

A cégtábla rendeletet a vármegyében az éppen még tisztségében levő subprefectus⁴⁰, Dr. Morvay Endre február elejétől ideiglenesen felfüggesztette.⁴¹ Március 9-én viszont az olvasóközönség arról értesült, hogy „a cégtáblarendeletet 14 nap alatt végre kell hajtani”. A polgármesteri hivatal 4-én keltezte azt az utasítást, hogy a városban levő cégtáblákra vonatkozó 6534 – 920 számú rendeletet két hét alatt ki kell cserélni a megfelelő módon. A cikk végén megjegyzi, hogy az 1921. január 29-én kiadott 6944 – 1920 számú rendeletet hatályon kívül helyezték február 28-án.⁴²

Az időszakot a köztisztviselők gyors cseréje jellemezte az új országhatárokon belül. Morvay Endre subprefectust Udvarhely vármegyébe helyezték át, helyére Virgil Jonescu Darnzen érkezett Kisinyovból^{43, 44}. 1921. május 21-én az új subprefectus 7637/920 számú rendelete alapján elrendelte a házzsámtáblák kicserélését. A rendeletet azzal indokolta, hogy az új utca nevű tábláknak megfelelően új házzsámtáblákra kell kicserélni a régieket. A városi tanács a táblákat elkészítette, és felszólították a háztulajdonosokat, hogy személyenként 10 lejt⁴⁵ kell befizetni a táblák kezelésével megbízott Csíki Rudolf városi alkalmazottnál, akitől a táblákat kötelezően át kell venni és a régi házzsámtáblák helyére kifüggeszteni. A házzsámtáblák

³⁹ Arhiv. Naț. ale României, Biroul Jud. Covasna, Sf. Gheorghe, F 14 Prim. Oraș. Sf. Gheorghe, inv 1/143, Közgyűlési jegyzőkönyv 1919.IX.11 – 1921. XII. 31, 1921. január 22. III. Jegyzőkönyv

⁴⁰ A subprefectus magyar megfelelője az alispán.

⁴¹ *Székelő Nép*, 1921 február 12.

⁴² *Székelő Nép*, 1921 március 9.

⁴³ Kisinyov napjainkban Chișinău a Moldovai Köztársaság fővárosa.

⁴⁴ *Székelő Nép*, 1921. április 06.

⁴⁵ 1921-ben 10 lej volt egy napszámos nő munkabére étel nélkül, ha igényelt ételt is, akkor 7 lejt kapott. Érdeklenség képpen megjegyezném, hogy a férfi napszámos 12 lejes munkabért kapott étel nélkül, ha ételt igényelt akkor csak 8

kiosztása utcánként felosztva történt meg, amelyekről előző nap kidoboltatva értesítették az éppen érintett háztulajdonosokat. A rendelet végrehajtását a rendőrség szigorúan ellenőrizte, és ha 24 órán belül nem cserélték ki a táblákat, akkor büntetésekkel fenyegeték a háztulajdonosokat. A rendelet meghirdetésekor arra a részletre is figyeltek, hogy ha a háztulajdonos távol van, akkor az akire a ház van bízva, vagy a házbérlő köteles a táblákat megvenni és azt kifüggeszteni.⁴⁶

Az utca-, a házsám-, a cég- és az ipartáblák kicserélése 1920 és 1921 között megtörtént. 1922. február 3-án az új népesedési hivatal is megkezdte működését. Ennek értelmében Sepsiszentgyörgyön a *Székely Nép* 11. számában, február 5-én jelent meg Dr. Kovásznai Gábor polgármester helyettes január 22-i közzététele, ahol az élelmezési ügyosztály főnökének a 459/922 számú felhívását közölte. Az utasítás értelmében mindenkit köteleztek – nemzetiségtől és életkortól függetlenül – hogy a sepsiszentgyörgyi államrendőrség székhelye mellett beindult népesedési hivatalnál jelenjenek meg az összeírásra. A jelentkezéskor szükséges volt a községi illetőségi bizonyítvány, a férfiak esetében még a katonai bizonyítvány felmutatása, valamint a születési és házassági anyakönyvi kivonatok az összes családtag számára. Kötelezve voltak a szabad közlekedési engedélyek és az országban való tartózkodási engedélyeket is felmutatni. Az összeírások nem csak a lakosságot érintették, hanem a közhivatalok, ipari-, kereskedelmi- és földművelésügyi hivatalokat is. Számukra szintén kötelezőek voltak ezek az iratok, azzal a különbséggel, hogy a felsorolt hivatalok egy pontos kimutatást kellett készítsenek az alkalmazottaikról, belefoglalva a családok létszámát, elő- és keresztnévvel együtt, valamint a születés helyét és annak idejét. Továbbá a családfők hozzátartozóit is, és ha házasság történt, akkor fel kellett tüntetessék a helyet és az időt, ahol azelőtt laktak. A jelentkezések hasonló képpen történtek, mint az előzőleg említett táblacserék esetében. Minden napra kinevezték azokat az utcákat, amelyeknek lakói kellett jelentkezzenek a városban elindult népesedési hivatalnál. Az első jelentkezők február 3-án kellett a hivatalnál megjelenjenek a Saguna (Attila u.), valamint az Oborul de vite (Baromvásártér) utcákból. A beiratkozáshoz az ügyfeleket első két részben fogadták, reggel 8-tól déli 12-ig, majd délután 15 órától 17 óráig.⁴⁷ (lásd 8. kép)

Sepsiszentgyörgy utcáinak, cégtábláinak a neveit két év alatt könnyedén kicserélték, valamint a lakosság összeírása is zökkenőmentesen ment végbe. A két világháború közötti időszakban a háromszéki (sepsiszentgyörgyi) magyar értelmiségek különböző politikai csoportosulásokban próbáltak érvényt szerezni sérelmeiknek, amelyek fokozatosan halmozódtak az impériumváltás óta. A kisebbségbe került, passzív erdélyi magyar értelmiség első politikai

lejt kapott, a gyerek munkaerő esetében 6 és 4 lej volt a fizettség. – Plakátgyűjtemény, Székely Nemzeti Múzeum Könyvtára

⁴⁶ *Székely Nép*, 1921. május 21.

⁴⁷ *Székely Nép*, 1922. február 5.

szervezkedései között volt a Magyar Szövetség is. A kolozsvári kezdeményezésre megalapítottak Sepsiszentgyörgyön a Háromszék-vármegyei tagozatot, viszont a működési engedélyt később kapták meg és lényegében már az elején elbukott. A következő év elején, viszont már újabb próbálkozás történt. Szintén Kolozsváron megalapították az új politikai pártot a „Magyar Nemzeti Párt”-ot, amire februárban Sepsiszentgyörgyön is létrejött a Magyar Nemzeti Párt Háromszék-vármegyei tagozata.⁴⁸

A két világháború közötti időszakban tovább folytatódtak a kisebbségi sérelmek javítására törekvő intézkedések. 1933-ban Adolf Hitlert Németország kancellárjának nevezték ki, és ez egy újabb világégés kezdetét jelentette. A náci Németországgal hamar szövetségbe léptek az első világháború vesztes országai, valamint a sértett fél, Olaszország – aki annak ellenére, hogy az antant csapatok oldalán harcolt a „Nagy Háborúban” – a bekeszerződések megkötésekor nem kapta meg azokat a területeket, amelyekért harcolt. Ilyen körülmények között hamar megváltoztak Európában a hatalmi erőviszonyok. A náci Németország fokozottan erősödő külpolitikai törekvéseinek köszönhetően – amelyeknek a célja egy nagyobb élettér biztosítása volt az árja német népnek a szláv népekkel szemben – változást hozott Sepsiszentgyörgy életében is. 1940 szeptember 12-én vonult be a városba a magyar honvédség.⁴⁹ A városba történő bevonulás esetéről, élményéről találtam egy ismeretlen visszaemlékező feljegyzést: „(...) A sepsiszentgyörgyi bevonulásnál itt voltam. Szentgyörgyön nagy tömeg várta a magyar katonákat, rengeteg virággal. Először egy autó jött Csíkszereda felől, fedélzetén egy magyar és román tiszttel. A román tiszt átadta a várost, ezután érkeztek a magyar hadsereg katonái. (...)”⁵⁰ József Álmos nyugalmazott tanár és helytörténész könyvében részletesen beszámol az akkori eseményekről, amelyet gazdagon illusztrált a korabeli képekkel.⁵¹ A Magyarországhoz visszacsatolt Észak-erdélyi területek településein újra felhúzták az országházslókat.⁵² Az említett helytörténész ezeket az országházsló állításokat szintén feldolgozta.⁵³ A háború hatásait az 1939-ben született Erdő József (nyugdíjas fodrász) szintén átélte a városban, akinek az első háborús élménye Brassó bombázása volt. Így ír visszaemlékezéséről: „A város végén laktunk, közel a mezőgazdasági területekhez. Ebédhez készültünk s a húsleves, amelyet nagyon szerettem tálalva volt. Megszólalt a sziréna és menekülnünk kellett s én azt mondtam »a franc egye meg őket, azt sem hagyják, hogy együnk«. A közeli búzatáblába bújtunk el. Más alkalommal a Debren-patakához menekültünk. Amikor megszólalt a sziréna szüleim és a házinéni csak a

⁴⁸ Tóth Szabolcs: *A Magyar Nemzeti Párt megalakítása Háromszéken*, Acta, Sepsiszentgyörgy, 1998.
http://www.szekelyfoldert.info/acta1998_regeszeti14.html

⁴⁹ *A Magyar Királyi Honvédség bevonulása Sepsiszentgyörgyre 1940. szeptember 12-én.*
<http://www.youtube.com/watch?v=55HW23Zl9-A>

⁵⁰ Ismeretlenről hátramaradt visszaemlékező kézirat. Saját magángyűjtemény.

⁵¹ József Álmos: *Bevonulás Sepsiszentgyörgyre 1940*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2010.

⁵² *Országházsló avatás Sepsiszentgyörgyön 1942-ben* <http://www.youtube.com/watch?v=j1FSKI4YhYY>

⁵³ József Álmos: *Országházslóállítások Háromszéken*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2006.

hivatalos iratokat hozták magukkal, amelyek egy kis batyuba voltak kötve. Nagyon megszomjaztam és édesanyám a markából itatott meg a patak vizéből.” A német és az orosz katonákról a következő emlékeit írta le: „(...) láttam német katonákat, amikor vonultak át a városon. Csíkszereda felől jöttek és Brassó felé tartottak. A dátumra nem emlékszem, csak arra, hogy egy magas ház tornácán álltam édesanyámmal, a házinénivel és annak két nagyobb lányával. A német katonák teherautókon vonultak ki, integettek és finom csokoládékat dobtak le nekünk. A felnőttek azt mondták biztosan az otthon maradt gyerekeikre gondoltak.” A család Zalánpatakra menekült „mivel a házunk mögé táboroztak le az oroszok. Édesanyám, a házinéni és a szomszédasszonyok főztek nekik, mert így parancsolták a tisztek. A főztjüket mindig elsőnek kellett megkóstolniuk, nehogy megmérgezzék őket. A katonák amikor kicsi gyereket láttak gyakran emlegették, hogy nekik is vannak otthon gyerekeik. Fényképeiket is mutogatták. Édesapámat nem sorozták be, mert a malomban dolgozott és a lisztre nagy szükség volt.”⁵⁴ Egyéb háromszéki visszaemlékezésekről Benkő Levente állított össze egy könyvet.⁵⁵ A kor további szakmai kutatásával részletesebb munkákat Tóth-Bartos András történész készített.⁵⁶

Az orosz csapatok megjelenésével egy újabb korszak vette kezdetét a sepsiszentgyörgyiek életében. A régi Háromszék vármegye átalakítása a napjainkban használt Kovászna megye elnevezésre a XX. század második felében ment végbe. Ceaușescu hatalomra jutása után az országot újramegyesítették. A folyamatról és Sepsiszentgyörgy szerepéről a 2013-ban megjelent könyv számol be.⁵⁷

A tanulmányom elején említett 1989-es rendszerváltásról – amikor a kommunizmus megszűnt Romániában – szintén készült egy a visszaemlékezéseket összegyűjtő könyv⁵⁸, valamint tanulmányban⁵⁹ is foglalkoztak a városban történő forradalmi eseményekről.

Napjainkban Sepsiszentgyörgy egy fejlődő – és ez mellett Erdély legnagyobb magyar nemzetiségű arányával rendelkező – kisváros. A város polgármestere, Antal Árpád a jövőre nézve azt a célt tűzte ki, hogy a város Székelyföld kulturális fővárosává nőjje ki magát. A várost fokozatosan újíto és fejlesztő helyi felső vezetőség mellett számos fiatal szervezet fejti ki aktív tevékenységét, különböző ágazatokban (sport, történelmi és kulturális előadások stb.)

⁵⁴ Erdő József visszaemlékezése, saját gyűjtemény.

⁵⁵ Benkő Levente: *Fogolykönyv*, TRISEDES PRESS Rt. Sepsiszentgyörgy, 1999

⁵⁶ Tóth-Bartos András: *Szociális gondozás Háromszéken 1940–1944 között*, ACTA SICULICA 2007, 515–516 o. http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf976.pdf

⁵⁷ Novák Csaba Zoltán, Tóth-Bartos András, Kelemen Kálmán Lóránt: *Újjászületés, Háromszékből Kovászna* Kovászna megye megszervezése és intézményesülése 1968-1972, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2013.

⁵⁸ Sylveszter Lajos: *Háromszéki nekigyürkőzés. Emléktöredékek az 1989–90-es rendszerváltás napjaiból*, Charta Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy, 2010.

⁵⁹ Nagy Botond: *“Jó reggelt szabadság!” Rendszerváltás Sepsiszentgyörgyön 1989 december - 1990 február* <http://itthon.transindex.ro/?cikk=19448>

Összesítve elmondható, hogy Sepsiszentgyörgy egy olyan kisváros Románia közepében, amelynek a gazdaságát fokozatosan fejlesztik, az utcákat egymás után újítják fel. A társasági életet, a sporttevékenységeket és kulturális kikapcsolódás opcióit szinte bárki megtalálja a városban – vagy a környékén – a maga ízlésének megfelelően. A táj adottságai lehetőséget biztosítanak a turisták számára, nemcsak a környék feltérképezésére, de – mint láthattuk – a történelem is számos hagyatékot hagyott hátra az utókor számára. Hiszen ha figyelembe vesszük a történelem fontosabb eseményeit, könnyen észrevehetjük, hogy Sepsiszentgyörgy a maga módján részese volt, vagy részesült a történelmi jelentőségű mozzanatokban. A város és a megye területével kapcsolatos történelmi korszakokról mind a mai napig különböző kutatások zajlanak.

Néhány Sepsiszentgyörggyel kapcsolatos fontosabb honlap:

- <http://www.sepsiszentgyorgy.ro/>
- <http://www.sepsiszentgyorgyinfo.ro/>
- <http://www.sepsiszentgyorgy.info/>
- <http://sepsiszentgyorgy360.ro/>
- <http://sepsi-top.info/sepsiszentgyorgy>
- <http://www.3szek.ro/load/3szek>
- <http://www.sznm.ro/>
- <http://hereditatum.ro>

Sepsiszentgyörgy bemutatásáról készült néhány irodalom:

- József Álmos: *Sepsiszentgyörgy történelmi városkalauz*, Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2012
- József Álmos: *Bevonulás Sepsiszentgyörgyre 1940*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy 2010
- József Álmos: *Országzászlóállítások Háromszéken*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy 2006
- Cserey Zoltán, József Álmos: *Sepsiszentgyörgy képes története*, Medium Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 1999
- Cserey Zoltán, József Álmos: *Sepsiszentgyörgy képes története*, Második, bővített kiadás, Sepsiszentgyörgy Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy 2012

- S. Sebestyén József: *A város – Sepsiszentgyörgy – arcai, arculata*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2010.
- Sylveszter Lajos: *Háromszéki nekigyürkőzés. Emléktöredékek az 1989–90-es rendszerváltás napjaiból*, Charta Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy, 2010.
- Orbán Balázs: *Székelyföld leírása* IV. kötet, Fanda és Frohna Könyvnyomdája, Pest, 1868.
- Novák Csaba Zoltán, Tóth-Bartos András, Kelemen Kálmán Lóránt: *Újjászületés, Háromszékből Kovászna Kovászna megye megszervezése és intézményesülése 1968-1972*, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2013.
- Egyed Ákos: *Háromszék 1848–1849*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1978.
- Csáki Árpád: *Pálos misszió Háromszéken a 18. században*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2013.
- Roediger Lajos: *Kászonszék és Háromszék néprajzos szemmel*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2012.
- Pesty Frigyes *helynévgyűjteménye 1864-1865 Székelyföld és trésége I. Kovászna megye*, Országos Széchényi Könyvtár-Székely Nemzeti Múzeum Budapest-Sepsiszentgyörgy, 2012.
- Kisgyörgy Zoltán: *Háromszéki vartúra-kalauz*, Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2008.

Demeter Lajos: *A hazáért „a patakokat a mi vérünk festette pirosra”*. Sepsiszentgyörgy, Kilyén és Szotyor területén nyugvó 1848/49-es szabadságharcosok, Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2001.

Melléklet:

(1. kép)

(2. kép)

(3. kép)

(4. kép)

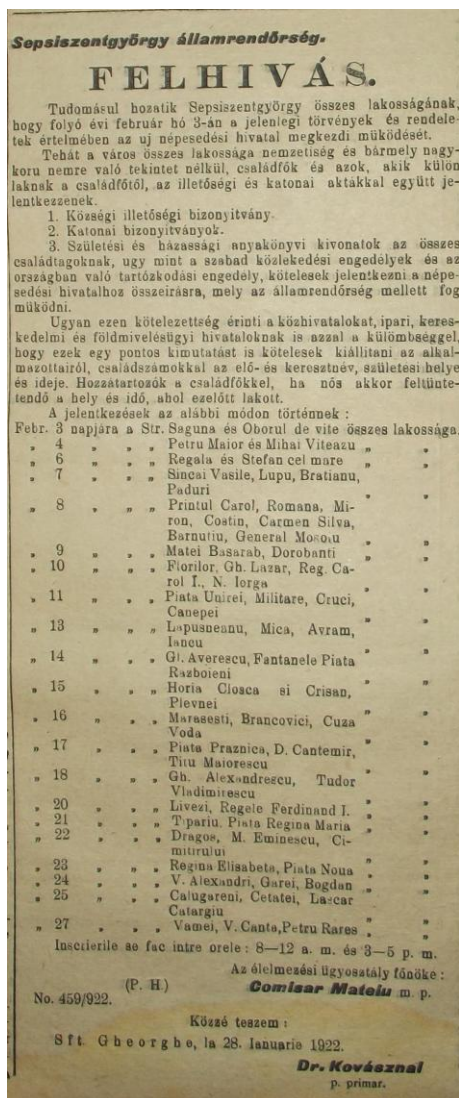
(5. kép)

(6. kép)

(7. kép)

(8. kép)

Felhasznált források:

Levéltári források:

- Arhivele Naționale ale României, Biroul Jud. Covasna, Sf. Gheorghe, Fond 14 Prim. Oraș. Sf. Gheorghe, inv 1/143, *Közgyűlési jegyzőkönyv 1919.IX.11 – 1921. XII. 31, 1920. október 30. XVI. Jegyzőkönyv*
- Arhiv. Naț. ale României, Biroul Jud. Covasna, Sf. Gheorghe, F 14 Prim. Oraș. Sf. Gheorghe, inv 1/143, *Közgyűlési jegyzőkönyv 1919.IX.11 – 1921. XII. 31, 1921. január 22. III. Jegyzőkönyv*

Sajtó forrás:

- *Székely Nép* 1918; 1920; 1921 és 1922 a Székely Nemzeti Múzeum könyvtárából.

Felhasznált irodalom:

- Balaton Petra: *A székely akció története, 1902–1914 Állami szerepvállalás Székelyföld felzárkóztatására*, Doktori értekezés, Debreceni Egyetem, 2006.
http://www.cartofil.hu/phd_1psw.pdf
- Cserey Zoltán, József Álmos: *Sepsiszentgyörgy képes története*, Medium Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 1999
- Cserey Zoltán, József Álmos: *Sepsiszentgyörgy képes története*, Második, bővített kiadás, Sepsiszentgyörgy Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy 2012
- Demeter Lajos: *A hazáért „a patakot a mi vérünk festette pirosra”. Sepsiszentgyörgy, Kilyén és Szotyor területén nyugvó 1848/49-es szabadságharcosok*, Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2001.
- Egyed Ákos: *A székelyek rövid története a megtelepedéstől 1918-ig*, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2009.
- Egyed Ákos: *Háromszék 1848-1849*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978.
- József Álmos: *A Székely Mikó Kollégium képes története*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2008
- József Álmos: *Bevonulás Sepsiszentgyörgyre 1940*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy 2010
- József Álmos: *Országzászlóállítások Háromszéken*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy 2006
- József Álmos: *Sepsiszentgyörgy történelmi városkalauz*, Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2012
- Kádár Gyula: *A romániai magyarság rövid története III. kötet, Az 1711–1920 közötti korszak*, Sepsiszentgyörgyi nyomda, Sepsiszentgyörgy, 1991
- Kisgyörgy Zoltán: *Háromszéki vartúra-kalauz*, Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2008.
- Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, az ATHENAEUM Irodalmi és Nyomdai R.-Társula Nyomása, Budapest, 1912.
- Novák Csaba Zoltán, Tóth-Bartos András, Kelemen Kálmán Lóránt: *Újjászületés, Háromszékből Kovászna Kovászna megye megszervezése és intézményesülése 1968-1972*, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2013.

- Orbán Balázs: *Székelyföld leírása* IV. kötet, Fanda és Frohna Könyvnyomdája, Pest, 1868.
- *Pesty Frigyes helynévgyűjteménye 1864-1865 Székelyföld és trésége I. Kovászna megye*, Országos Széchényi Könyvtár-Székely Nemzeti Múzeum Budapest-Sepsiszentgyörgy, 2012.
- Roediger Lajos: *Kászsorszék és Háromszék néprajzos szemmel*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2012.
- Romsics Ignác: *A trianoni békeszerződés*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007.
- S. Sebestyén József: *A város – Sepsiszentgyörgy – arcai, arculata*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2010.
- Sylveszter Lajos: *Háromszéki nekigyürkőzés. Emléktöredékek az 1989–90-es rendszerváltás napjaiból*, Charta Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy, 2010.
- Dr. Veresegyházi Béla: *Történelmi emlékhelyek A–Z-ig*, Saxum Kiadó, 2002

Tanulmányok:

- Tóth-Bartos András: *Szociális gondozás Háromszéken 1940–1944 között*, ACTA SICULICA 2007, 515–516 o. http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf976.pdf
- Már István: *Impériumváltás Háromszéken 1918-1920*. Székelyföld, 2005. 4. sz. 101–110. p.
- Nagy Botond: *“Jó reggelt szabadság!” Rendszerváltás Sepsiszentgyörgyön 1989 december - 1990 február* <http://itthon.transindex.ro/?cikk=19448>
- Nagy Botond *RÉGI RIVÁLISOK Amikor Háromszék próbálta meg „bekebelezni” Brassót* <http://itthon.transindex.ro/?cikk=23299>
- Nagy Szabolcs: *Impériumváltás Sepsiszentgyörgyön 1918-1919*. Acta Siculica 2012-2013, 345-356. p.
- Lőrinczi Dénes: *Cenzúra a nyugalomért: így írt az újság az első világháborúról Háromszéken*, <http://itthon.transindex.ro/?cikk=24096>
- Lőrinczi Dénes: *Önkéntesen kötelező* <http://itthon.transindex.ro/?cikk=20073>
- Tóth-Bartos András: *Szociális gondozás Háromszéken 1940–1944 között*, ACTA SICULICA 2007, 515–516 o. http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf976.pdf
- Tóth Szabolcs: *A Magyar Nemzeti Párt megalakítása Háromszéken*, Acta, Sepsiszentgyörgy, 1998. http://www.szekelyfoldert.info/acta1998_regeszett14.html

Videó:

- *A Magyar Királyi Honvédség bevonulása Sepsiszentgyörgyre 1940. szeptember 12-én.*
<http://www.youtube.com/watch?v=55HW23Zl9-A>